

Дејан Бурсаћ

*Институт за политичке
студије*

**БЛИСКИ ИСТОК,
КРАТКО И ЈАСНО***

**Немања Старовић,
Блиски исток, кратко
и јасно,
Српска реч, Београд, 2014,
стр. 223.**

Из пера историчара Немање Старовића долази нам књига „Блиски исток, кратко и јасно“, као систематичан покушај аутора да на популаран начин представи односе држава блискоисточног региона, њихову историју и друштвено-политичке процесе који су обликовали ово турско подручје. Књига је замишљена као збирка кратких есеја, а чини се да њен поднаслов „Кратка историја држава Блиског истока и северне Африке у 20. веку са освртом на савремена збивања“ савршено осликава тематски садржај. На самом почетку, треба напоменути да аутор не претендује на више научне циљеве од разумевања и евентуално научног објашњења. Књига је, чини се, више замишљена као основа за упознавање читалаца са овом материјом, и у том смислу је одлична референтна тачка како за иницијално истраживање, тако и за енциклопедијско подсећање на одређене чињенице, процесе или концепте. Нарочит значај ауторовог рада на овој монографији се огледа у фрапантном недостатку историјске

* Овај рад је настао у оквиру пројекта бр. 179009, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

(али и друге) литературе о овој теми на нашем језику. У том контексту, сваки допринос академске или публицистичке заједнице је немерљив и представља корак у добром правцу ка изучавању и популаризацији ове веома актуелне теме. Уосталом, последице друштвених и политичких кретања у региону Блиског истока видљиве су и у нашој земљи: подсетимо се само „избегличког таласа“ који је заплуснуо Србију током 2015. године, односно стотина хиљада људи из жаришта Блиског истока, који су преко наше земље тражили спас у Западној Европи, бежећи од ратова, сиромаштва или једноставно политичке нестабилности. Ако се сетимо утицаја избегличке кризе на регионалне односе на Балкану, међународне односе уопште, али и локалну политичку динамику у државама нашег региона (или шире, Европе), схватићемо колико је данашњи свет уствари повезан и колико потреси у једном делу планете могу да утичу на дешавања на другим местима. То је уједно и најбољи подстицај за бављење овом темом, будући да, нажалост, потреса свих врста у региону Блиског истока не мањка.

Аутор се у сваком од тридесет есеја који чине монографију бави различитом темом (која никада не одступа контекстуално од целине). Већина поглавља се бави појединачно сваком од држава овог региона, представљајући укратко њену историју, географски положај, политичка кретања и значај који има како у исламском, односно арапском свету, тако и у ширим међународним односима. Изузетак овоме је неколико уводних поглавља, која разјашњавају модерне контроверзе и уводе читаоца у материју кроз разматрање пре свега географског и политичког појма Блиског истока (и сходно томе, практичног захвата овог термина), као и еволуције појма кроз историју. Такође, уводна поглавља анализирају неке од фактора који и данас утичу како на унутрашњу, тако и на међусобну интеракцију друштава овог региона, као што су религијске поделе (за нашег читаоца је од великог значаја веома прецизан и једноставно објашњен расцеп између сунитске и шиитске школе ислама), као и колонијално наслеђе региона, које, иако релативно краткотрајно у поређењу са другим деловима света, има немерљив утицај на данашње догађаје.

Поред тога, посебна поглавља посвећена су разматрању значајних политичких концепата који су утицали на динамику блискоисточног региона, као што су ционизам, политички ислам или панарабизам. Аутор у овим случајевима прави синтезу ових концепата, те их читаоцу презентује у корелацији са тренутним догађајима, не испуштајући никада из вида актуелност дешавања у целој регији. Што се тиче појединачно обрађених држава, осим излагања историјске генезе дешавања у данас горућим жариштима попут Сирије, Ирака, па чак и Египта, Старовић подсећа читаоце и на неке државе које нису често у фокусу јавности, попут Омана или Јордана, те указује на значај које и оне имају. Читајући књигу, тешко је отети се утиску да је свака од више од двадесет обрађених држава на свој начин нашла место у актуелним вестима, и то најчешће у негативном контексту: било да говоримо о Афганистану, Ирану, Либану, Либији, Јемену, Тунису или чак заливским монархијама или Турској – које су наизглед политички стабилне али оптерећене проблемима који се тичу недемократске владавине тамошњих политичких елита

– утицак је да је наш сентимент углавном негативан. То показује сву фрагилност овог региона, што је чињеница која је додатно исказана од почетка тзв. Арапског пролећа, крајем 2010. године. Овај процес је, како аутор правилно примећује, у мањој или већој мери захватио сваку државу овог региона и у неким од њих оставио дуготрајне последице у виду политичких промена или пролонгираних конфликта којима се не види крај, и који су у неким случајевима изазвали потпуну ерозију државних структура, подстичући притом глобалну нестабилност и реметећи значајно постојећу структуру међународних односа. Ипак, и поред актуелне ескалације, тешко је отети се утиску да се Арапско пролеће (и последични догађаји) уклапају у контекст историје целог региона. Наиме, као што аутор то показује у својим сажетим прегледима, земље овог региона тешко да су икада досегле ниво стабилности карактеристичан за неке друге делове света, и поред привидне хладноратовске постојаности тамошње структуре (а у том периоду су, подсетимо, вођени неки од најкрвавијих сукоба: арапско-израелски ратови, либански грађански рат, ос-

могодишњи ирачко-ирански рат, као и многи други).

Сматрамо нарочито значајним што је аутор у уводним разматрањима усвојио широку дефиницију Блиског истока, те одлучио да читаоцу прикаже и ситуацију у афричким државама попут Сомалије, Цибутија, Мауританије, Марока или Алжира, које се често пренебрегавају када говоримо о Блиском истоку. Слична ситуација је са подељеним Афганистаном и нуклеарном силом Пакистаном, које је Старовић поставио у општи контекст блискоисточне (гео)политичке динамике. Такође, аутор је разматрао и ситуацију нација у настајању, попут Палестине или нешто неизвеснијег, али данас свакако актуелног Курдистана. Уз то, у анализу је укључен и Кипар који, иако као чланица Европске уније политички и културолошки гравитирака Европи, географски у потпуности припада Блиском истоку, што је такође често занемарена чињеница. У завршним поглављима, Старовић гледа у блиску будућност кроз кратак осврт на две тематске целине које су значајно допринеле повећаним занимањем глобалне јавности за овај део света у протеклим годинама: експанзију глобал-

ног тероризма и већ поменуто Арапско пролеће. Тај део књиге је уједно и садржајно најскромнији, што је утисак вероватно изазван хиперпродукцијом реалних дешавања на овом пољу, који је свакако превише обиман и фреквентан да би му се посветило тек неколико страница. У том смислу, било би занимљиво видети друго издање (или можда чак наставак) књиге, у коме би се осврнуло на измењене околности које су донели политички потреси, пробуђена непријатељства и експанзија међународног тероризма, што су све процеси исхођени Арапским пролећем, те би био подробније анализиран утицај ових процеса како на унутрашњу динамику, тако и на спољнополитичке односе у блискоисточном региону.

У коначници, читалац свакако остаје фасциниран количином историје коју збирно производи овај регион – комплексна мрежа спорова из давнина, колонијалног и религијског наслеђа, верских подела, међународног утицаја, неразвијених демократских образаца, економске нестабилности и коначно, разнородних покрета и групација које се боре за превласт широм овог региона (што политичким, што насилним

средствима)– указује на огромну дубину подела и изузетно запаљиву поставку „шаховске табле“ Блиског истока. У таквој ситуацији, није чудно што вести из овог дела светаокупирају светске медије већ годинама. Због тога је приказана књига веома значајна, како у разјашњавању основних концепата, тако и у представљању генезе данашњих догађаја.

Монографија је богато илустрована релевантним мапама и фотографијама кључних актера и догађаја, а ауторов стил је питак и лако савладив чак и за читаоце који се по први пут сусрећу са темом. Такође, монографија на крају садржи вредан појмовник који ће на једноставан и прегледан начин читаоцима помоћи да савладају терминолошке препреке у бављењу Блиским истоком. У том смислу, Старовић је произвео својеврсан политички атлас продубљен бројним објашњењима и занимљивим чињеницама, који ће академској јавности свакако представљати референтну почетну тачку за истраживање, а осталим читаоцима одличан приручник за упознавање са овом комплексном, често трагичном, али увек актуелном и изузетно занимљивом материјом.

---

* Овај рад је примљен 15. априла 2016. године, а прихваћен за штампу на састанку редакције 22. априла 2016. године